

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך

מייסודן של תכלת מורשת יעקב
ותכלת אורות ישראל

מאורות

בס"ד

גיליון ל"ה

תשע"ה

חפ"ר 558

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

קבלת שבת: מזמור שירו לה' שיר חדש

העולם מלא נסים ונפלאות!

צריכה זהירות ודיוק. התפילה לנס מעצבת עמדה רוחנית בנפש וככזאת חשוב להבין על מה אנו מתפללים. מרן הראי"ה קוק זצ"ל כותב:

מחלה היא זאת ממחלות הנפש, שכשמציירים את האמונה העליונה בניסים ונפלאות, בשידוד הטבע וחוקיו, פג העו הטבעי, והאדם נעשה חלש ומרוטט, וכל זה בא מפני שהוא רואה בהנס את השליליות של הטבע, ובהטבע הוא רואה את החיוב של היש והכח המצוי (שמונה קבצים, ג קכב).

דבריו החריפים של הרב באים להזהירנו מפני תוצאה מסוכנת של הבנת הנסים כגילוי המבטל את הטבע. הרי מעצם בריאתנו הטבע הוא הבסיס האיתן והבריאה של כל מערכות החיים שלנו. הזיהוי בין הטבע לבינינו גדול וכך נכון ונורמלי שיהיה. האם ניתן באמת להאמין במציאות המבטלת ומאיימת על חיינו ועל סדרי הטבע שבו אנו חיים? חוסר דיוק בהבנת הנס יכול לגרום למשבר אמון בחיים ובטבעיותם ואז נעשה האדם, ובאופן פרדוקסלי דווקא בגלל אמונתו בנסים, "חלש וממורט". הרב כמובן אינו חולק על כך שעלינו להתפלל ולקוות בכל לב לגילוי ה' בעולם, ובעת שיש צורך גם בדרכים של נסים ונפלאות, אך תפקידו של הנס איננו לרוקן את המציאות היום-יומית ממשמעות או מאלוקות, אלא להפך:

הניסים באו להרבות את עז החיים וההוויה בהזכרתם, מקור האומץ מתגלה ברב הוד גבורתו, ותוכן הנסים בהיותו קשור באמונה מלאה אדירות נשמה, מוסיף הוא ציורי אומץ וגבורה עליונה, באשר עדים הם הניסים והנפלאות על עזו היד החזקה המלאה את כל היקום. תנו עז לאלוקים, על ישראל גאותו.

הנס מעורר בנו אמון כפול. הן במציאות ה' והשגחתו הן במציאות הטבעית הקבועה שאף היא, בכל יום ויום, פועלת מכוח מעשיו וחסדיו של ה'. הנס מזכיר לנו שה' משגיח ומחיה תמיד את העולם, ובמובן זה אין באמת הבדל בין השגחה גלויה או נסתרת. ההבדל טמון במתבונן, אך לא במציאות כשלעצמה. התפילה לנס מדגישה עד כמה אנו מהלכים תמיד בתוך התרחשות פלאית ואלוקית ואז מתמלאים בכוח ובביטחון גם בעת שאין מתגלים נסים בעולם. היקום כולו מלא ברכת ה' בכל עת ובכל שעה. נדמה שלהבנה שלמה זו מכוון אותנו דוד המלך במזמור צח. כלל גילויי הטבע המשוררים עמנו לכבוד ה' יתברך, הנהרות וההרים, כל יושבי תבל וכל שוכני הים – כולם וכולנו נאחזים בידיעת הנפלאות אשר נעשו בעולמנו ומודים על העבר, אך בעיקר על ההווה המתקיים בכל רגע ורגע. השיר החדש מתפרץ ועולה בזכות האחדות המופלאה שבין גילוי ה' ובין המציאות הטבעית והחומרית. הכול אחד והכול מושגח תמיד. זוהי האמונה הנפלאה ביותר.

ד"ר ראובן טבול
ראש ההתמחות לספרות

"מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו". במילים אלו נפתח מזמור צח בתהלים המשובץ בפרקי קבלת שבת, וכמו עונה אחריו מקהלה נהדרת ועצומה, כלל עולמית ממש, "הריעו לה' כל הארץ [...] ירעם הים ומלאו תביל וישבי בה, נהרות ימחאו כף יחד הרים ירגנו". מה הסיבה להתעוררות השירית הגדולה הזו? הרש"ר הירש, בפירושו לספר תהלים, מוצא את המפתח למזמור במילה "נפלאות":

בפעולות הרגילות של ממשלת ה' משתתפים הסדר הטבעי של העניינים הקבוע מאת ה' וגם הבחירה החופשית של בני האדם, בשתיהן משתמש ה' למטרותיו. לכן רואה בהן עינו הכחה של האדם רק פעולות הטבע ומעשה אדם ואינה רואה את הנהגת ה' הנעלמת שבשרותה ולמען מטרותיה פועלים שניהם. אולם הנפלאות שה' עושה נעשות לא רק מחוץ לסדרם הטבעי של הדברים אלא אף בניגוד אליהם ובניגוד לרצונם וחשבונם של בני האדם. בהם פועלת רק ימינו.

הנהגתו של ה' בעולם מסתתרת בדרך כלל בתוך הנהגות הטבע ודרכי האדם. במציאות זו קל לשכוח את מציאות ה' ולהתעלם מפעולותיו וחסדיו (כמובן שבזכות הסתרה זו מתאפשרת הבחירה החופשית). אך כאשר מתגלים לעינינו הנפלאות, הניסים והאותות שמונדים לטבע ולסדרי העולם השגורתיים, הנהגת ה' נראית לעין ישראל ולעין כל העולם כולו וממילא פורצת המציאות כולה בשיר חדש שכולו הלל והכרת האמת האלוקית – "כי בא לשפט הארץ ישפט תביל בצדק ועמים ביישורים". פירושה של המילה 'נפלאות' בתנ"ך איננו נס בלבד אלא שם קוד המופיע פעמים רבות ביחס למכות מיצרים וניסי הגאולה אז. כך למשל נמצא זאת בפסוקים "והיפית את מצרים בכל נפלאותי אשר אעשה בקרבן" (שמות ג, כ); "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מכה ז, טו). הייחוד בניסי מכות מצרים היה בכך שמטרתם הייתה למוטט את חוקי הטבע ואת סדריו השונים שעליהם הושתתה גאוותה האלילית של מצרים. על ידי כך לגלות את שם ה' בעולם ולפדות את עם ישראל מעבדותו. ניתן בפשטות לראות בפרקי ספר שמות כיצד כל מכה ומכה פוגעת ברובד טבעי אחר עד שיא השיאים – קריעת ים סוף. על כן מדגיש הרש"ר הירש בפירושו לעיל את עניין היציאה מהסדר הטבעי ומהתפיסה האנושית, ובכך דווקא גדולת הנפלאות ועצמת השפעתן בעולם כולו.

קשה שלא לייחל למציאות המתוארת במזמור צח. לא פעם, ובעיקר לצערנו ברגעי משבר, אנו מקווים ומתפללים לנס גדול אשר ישנה ויתקן את המציאות וגם, ואולי בעיקר, יהווה הוכחה ניצחת, גלויה וברורה לכול, למציאות ה' ולהשגחתו רבת החסד בעולם. אנו מצפים להופעה נסית בעיקר משום שאנו מאמינים בלב שלם שבכך יתמלא העולם כולו (סוף סוף...) באמונה שלמה וביראת שמים. אך ציפיה נכונה זו

פרשת שלח לך

חטא המרגלים ואנחנו

שהזוהר חושב עליהם שרק מניעים פוליטיים של מעמד וכבוד הניעו אותם, אין זה סביר. ה"שפת אמת" כותב על כך: אך לכאורה נראה כי ודאי כל מה שאמרו המרגלים הי בעבור כללות בני". וכיון שנבחרו להיות שלוחי בני ישראל ודאי היו בטלין אל הציבור. ואיך נוכל לומר עליהם שדיברו מחמת נגיעת עצמותם.

ה"שפת אמת" מסביר שדור המדבר היה כמו ראש ושאר הדורות כמו גוף, עד הדור שלנו שהוא דור העקב (עקבתא דמשיחא). מה שמאפיין ראש זה רוחניות גדולה מאוד, מחשבה ונשמה, אבל הראש אינו עושה שום דבר מעשי. תקופת המדבר מתאפיינת בכך שעם ישראל חווה קרבת ה' גדולה מאוד, רואה נסים אלוקים ושומע את ה' מדבר אליו בהר סיני. עם זאת, כיוון שה' עושה בשבילו הכול אין לו צורך לעשות בעצמו דברים מעשיים. עם ישראל אינו דואג לפרנסה (יש מן), ולשתייה (יש באר של מרים), ולמלחמה (י"ה ילחם לכם"). תחושה זו היא תחושה עילאית, אבל ה' רוצה שלא נישאר רק רוחניים, אלא שנחיה בארץ ישראל, שם יש חיי חומר, חקלאות, צבא וכלכלה. המרגלים מבינים שבארץ לא יהיו נסים גלויים כמעט, לא נרגיש את קרבת ה' הרוחנית; נצטרך להתמודד עם חיי המעשה. בעצם, הם מחליטים להוציא דיבת הארץ כדי להישאר בתחושה הרוחנית הגבוהה. אבל זה חטא, כי ה' רוצה שנעבוד אותו בתוך העולם הרגיל והטבעי, ולשם כך יצר את עם ישראל.

כל זה נשמע פתאום מוכר מאוד. אנשי תורה רבים התנגדו לצינונות ולעלייה לארץ מפני החשש שהעולם החומרי בארץ ירחיק את עם ישראל מקרבת ה' שחשים בה בלימוד תורה ובקיום מצוות בבתי הכנסת ובבתי המדרש בגולה. חלק מהם מעדיפים גם היום ישיבה בברוקלין על פני מגורים בארץ ישראל. ייתכן שהדברים חוזרים על עצמם והפרשה שלנו מגלה שלפעמים מחשבה רוחנית כזאת עלולה להיות לא יותר מחטא המרגלים.

שני אנגלמן

סטודנטית במסלול לחינוך מיוחד ובהתמחות לספרות

חטא המרגלים נראה במבט ראשון אחד החטאים הפחות מובנים. מדובר באנשים שיצאו זה עתה ממצרים, כלומר חוו על בשרם את עשר המכות שהנחית ה' על המצרים, את היציאה מעבדות לחירות ואת קריעת ים סוף. הם ראו שיש לקדוש ברוך הוא את היכולת להביס את האימפריה החזקה ביותר בעולם, את מצרים. משונה מאוד שאנשים שהיו עדים לכל זה יחזרו מהריגול בארץ כנען ויעבירו מסר לכל העם שאמנם הארץ טובה ופרותיה יפים ("באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש הוא וזה פריה", במדבר יג, כז), אבל אין סיכוי לנצח במלחמה נגד עמי כנען ולכבוש את הארץ ("אפס כי עז העם היושב בארץ והערים בצרות גדלת מאד וגם ילדי הענק ראינו שם", במדבר יג, כח). הקושי נעשה גדול יותר כשאנו נזכרים מי הם אותם מרגלים; הרי אין מדובר ב"דרג מקצועי", כלומר באנשי מודיעין, אלא באנשי רוח מהשורה הראשונה, ככתוב בתורה, "כלם אנשים ראשי בני ישראל המה" (במדבר יג, ג).

ה"שפת אמת" על פרשת שלח, ד"ה "איתא בזוה"ק", מתמודד עם שאלה זו, אך תחילה הוא מביא את ההסבר המופיע בזוהר הקדוש לחטא המרגלים, "איתא בזוה"ק כי המרגלים חשבו 'הכא אין רישין ובארעא לא נזכי להיות רישין'. [תרגום: כאן אנחנו ראשים אך בארץ ישראל לא נזכה להיות ראשים]. מי שמנסה להבין את הזהר כפשוטו, כלומר שמדובר במחשבה פוליטית אינטרסנטית של המרגלים מתקשה בכך. מדוע יחשבו המרגלים שבארץ ישראל יודחו מתפקיד המנהיגות? לכאורה ההיגיון אומר שאם משימת הריגול שלהם הצליחה ועם ישראל יכבוש את הארץ הטובה, מנהיגותם רק תתחזק? אין זה גם מובן מפני שראשי המטות שהנהיגו את עם ישראל במדבר אינם אותם אנשים שנבחרו למשימת הריגול, כלומר הם בעצם לא היו המנהיגים במדבר ולא היה להם מה לחשוש להפסיד תפקיד שלא היה להם. השאלה הגדולה ביותר קשורה למעשה שוב לאיכות האנשים. כאמור, הם היו ראשי בני ישראל, כלומר אנשים צדיקים ובעלי שיעור קומה, ולהבין

שנת שמיטה ירקות בשביעית

קדושת שביעית חלה על ירקות שנלקטו בשמיטה, בשונה מפרות שקדושת שביעית חלה רק על פירות שחנטו בשנת השמיטה. הסיבה לכך היא שירקות צריכים השקיה עד זמן הלקיטה ולכן ההשקיה של שנת השמיטה היא שגדלתם והם קדושים בקדושת שביעית.

יש לאכול את הירקות בדרך שרגילים לאכול אותם, ומותר לבשל כל ירק שרגילים לבשל. שאריות של ירקות הקדושים בקדושת שביעית ניתן לשים בשקית ולזרוק לפח (או להניח את כל השאריות בשקית ובסוף היום לקשור ולזרוק לפח). אולם רבים מהדרים לקשור בסוף היום את השקית עם השאריות, ולהניח אותה לכמה ימים בצד או במיכל מיוחד לירקות ולפרות בקדושת שביעית, עד שהשאריות ירקבו, ורק אחר כך לזרוק לפח האשפה. כל האמור לעיל מותנה בכך שאין מדובר ב"ספיחין".

מתוך: רימון, הרב יוסף צבי, מורה נבוכים לשנת השמיטה, ירושלים: משרד החינוך – מנהל חברה ונוער, תשס"ח.

http://www.yba.org.il/show.asp?id=21995&big_cat=1511

ספיחים

צמחים העולים מאליהם, מתוך זרעים שנשרו בעונה הקודמת

בין צמחים אלו: ירקות, בשמים, גרגרים למיניהם וכדומה. חכמינו ז"ל אסרו לשימוש רגיל, כלומר ירקות – באכילה, בשמים – בהרחה וכדומה. כל ירק שנבט והבשיל בשביעית וכן גרגרים (תבואה וקטניות, היינו גידולים שמגדלים אותם לשם אכילת זרעיהם, כגון חיטה, תירס ואפונה) שהגיעו לשליש גודל הגרגרים אחרי ראש השנה של שביעית. כל אלו חובה לעקורם ולהניחם במקומם כדי שירקבו מאליהם.

איסור זה הוא מדרבנן (רמב"ם ד, א-ב), כדעת חכמים בתורת כהנים (ויקרא כה, ה). הטעם לגזרת חז"ל זו הוא מפני עוברי עברה, שלא יהיו זורעים בשביעית בסתר ויאמרו ספיחים הם, לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.

השלב שבו נאסרים הגידולים באיסור ספיחים הוא: בגרגרים (תבואה וקטניות) – אם הגיעו לשליש גודל הגרגר (הוא עונת המעשרות) מראש השנה ואילך – לפי הקליטה, גם אם נבטו לפני ראש השנה. אולם נוהגים כדעת הר"ש (פ"ט, א) והרמב"ן (ויקרא כה, ה), שאם נבטו לפני ראש השנה אין בהם איסור ספיחין.

גזרת ספיחין אינה חלה על ספיחים שגדלו בארבעה שדות ושדה גוי, וגם לא על ירקות זולים.

גידולים שאין בהם קדושת שביעית (כגון פרחים שאינם עומדים לריח) יש פוסקים שגם איסור ספיחין אין בהם.

מתוך: מרדכי עמנואל, ערכי שמיטה, מדרשת הארץ ומצוותיה, חפץ חיים תשנ"ג, עמ' 102-103.